

„Emlékezzünk régiekről, talán nem mindenkiről jó szívvvel, de a történelem nem svédasztal, hogy csak a kedvünkre valót csipegezzük” – mondta rövid beköszöntőjében Zsoldos Attila, az MTA Filozófiai és Történettudományok Osztály elnöke a 150 éves Magyar Történelmi Társulat konferenciáján.

A cím alapján a konferencia a társulat szerepét kívánta áttekinteni a tudományirányításban, mellette azonban tizenkilenc volt elnöke közül hétnek, a meghatározók közül életútját, történészi munkásságát is vizsgálták az előadók.

A huszadik, most hivatalban lévő elnök: Hermann Róbert emlékeztetett arra, hogy a Magyar Történelmi Társulat a legrégebbi civil szakmai szervezet, amely névváltoztatás nélkül működik a mai napig folyóiratával, a Századokkal együtt. 1867-ben, a kiegyezés évében alapították, de azért 1848-at is képviselték a vezető testületben.

Példa rá már az első választási eredmény: gróf Mikó Imre és Horváth Mihály között ingadozott a közgyűlés, végül Mikó lett az elnök, Horváth az alelnök. Róluk Egyed Ákos tartott előadást. Horváth Mihály katolikus címzetes püspök, akit 48-as miniszteri szerepéért jelképesen halálra ítélték, a kiegyezés évében térhetett csak haza az emigrációból. Ő a történetírás feladatának a múlt megismerését tekintette. „Kötelessége minden nemzetnek megőrizni saját egyéniségét” – vallotta. Gróf Mikó Imre, akit „Erdély Széchenyijé”-nek neveztek, arra figyelmeztetett, hogy „a magyarságnak és a vele együtt élő népeknek együtt kell haladniuk – megőrizve különbségeiket.” De arra is figyelmeztetett, hogy nem minden hiteles, ami írva van, és a

nemzeti ábrándokat ki kell zárni a történetírásból. Egyed Ákos szerint mindkét felfogás a polgárosulást szolgálta, Horváth kicsit jobban képviselte a szabadságharcos hagyományokat, Mikó pedig jobban érzékelte saját korának problémáit.

Thallóczy Lajos 1913-tól 16-ig hetedik elnöke volt a Társaságnak, Strommer Lajos néven Kassán született német ajkú családban, és csak budapesti egyetemi tanulmányai idején, 1877-ben változtatta meg a nevét. Már a huszas éveiben levelező tagja volt az MTA-nak, és szerkesztője a Századoknak. Ress Imre előadásában elhangzott, hogy Thallóczy is nélkülözhetetlennek tartotta a magyarsággal összefüggésben a szomszéd népek sorsának, történelmének megismerését. Sőt: a Balkánt is tanulmányozta, elsősorban Bosznia történelmét és benne a katolicizmus, az ortodoxia és az iszlám együttélését. 1885-ben kinevezték a bécsi udvari kamarai levéltár igazgatójává, ahol céljának tekintette a Magyarországot érintő anyag hazahozatalát.

Gróf Klebelsberg Kuno tizenöt éven át töltötte be a Magyar Történelmi Társulat elnöki posztját, nála hosszabb ideig csak Teleki Géza volt elnök még a 19. században, de ő nem sok nyomot hagyott maga után. Annál többet Klebelsberg, akinek elnökségét Ujváry Gábor a Történelmi Társulat legfényesebb korszakának nevezte, jóllehet nehéz időket ívelt át, hiszen 1917-ben választották meg, és 1932-ig, haláláig töltötte be a tisztséget, már kezdettől államtitkári, később miniszteri posztjával párhuzamosan. Közben véget ért a Nagy háború, lezajlottak a forradalmak, egyharmadára csonkították az országot, lezajlott a nagy gazdasági világválság,

Nem mindig könnyű a hallgatónak, de talán a kutatónak sem, elválasztani Klebelsberg kormányzati intézkedéseinek eredményeit az MTT élén folytatott tevékenységétől, mert akár a nemzeti tárgyak oktatását erősítette, akár új egyetemek, külföldi magyar intézetek létrehozásáról döntött, vagy a Társulat korszerűsítését, a külföldi kutatásokat menedzselte, vagy a híres Hóman-Szekfű: Magyar történet köteteinek kiadását, az eredmények egymást erősítve tették gróf Klebelsberg Kunó életművét olyan mércévé, amit eddig nem sikerült

meghaladni – véli a tudósító.

A II. Világháborút követő korszakban az MTT történetéből egy nevet emelünk ki: Kosáry Domokosét, aki pályája végén volt a Társulat elnöke. Tevékenységének nem ez volt a súlypontja, hanem egy korábbi időszak – mondta előadásában Romsics Ignác, akit külön interjúban is kérdeztünk a Felvidék jeles szülöttéről.

Romsics: Szekfű Gyula tanítványaként Kosáry már az 1930-as évek közepén feltűnt egy fontos Görgei-tanulmánnyal, amely az első volt azok sorában, amely Görgeit a magyar történelemben méltóképpen elhelyezte és kiemelte az „áruló” pozíciójából. Apósa Huszti József klasszika-filológus és oktatáspolitikus volt, általa kapcsolatba került Teleki Pállal, Hóman Bálinttal, külföldi ösztöndíjakkal missziókat is teljesített. 1943-ban, amikor 30 éves korában hazajött külföldről, az akkori Történettudományi Intézet tudományos igazgatóhelyettesévé nevezték ki, és ami talán még fontosabb: az első magyar idegen nyelvű történész folyóirat főszerkesztőjévé. Jól tájékozódott az akkori francia és angol történetírásban érvényesülő tendenciákról, és annak megfelelően az akkor modern történetírás elveit hirdette meg. Ekkori írásainak és tevékenységének vezérelve a magyarság és a többi Kelet-európai nép egymásrataltságának dokumentálása és a nemzeti elfogultságoktól mentes történetírás szorgalmazása volt. Ő szervezte meg az intézetben a Kelet-európai országokkal is foglalkozó referensi szolgálatot, és ő hívta fel a figyelmet a komparatív szemlélet fontosságára. „Ha meg akarjuk érteni a nemzetek eredetiségét és egyediségét, nem marad hátra más, csak egyetlen eljárás nyílik meg számunkra: az összehasonlítás” – írta 1943-ban.

Sok idő a megvalósításra nem volt, hiszen 1944-45-ben már itt volt a front, de 1945-ben ő lett a Történettudományi Intézet igazgatója. Folytathatta ott, ahol abbahagyták?

Megpróbálta. Munkatársaival új történelem tankönyvek kiadását készítették elő, az intézetet pedig egyfajta kulturális műhellyé, találkozóponttá tették, ahol Márai Sándortól Zilahi Lajosig nagyon sokan megfordultak, nemcsak történészek, külföldiek is, és ez tartott a 40-es évek végéig, amikor egyre inkább ritkult körülötte a levegő, őt és számos munkatársát leváltották, a folyóiratot megszüntették, és ő könyvtárosként húzta meg magát. 1953-ban, Sztálin halála után azonban megkezdődik az olvadás, és Kosáry akkor a Századok szerkesztőségi ülésén Andics Erzsébet és körének vulgár-marxista szemléletét, a Történettudományi Intézet felszámolását, valamint az utód intézet tevékenységét bírálta. Ugyanez ismétlődött az 1956-os Petőfi Kör történész vitájában. A forradalom után néhány hónappal börtönbe került.

Akkori tevékenysége vagy történészi munkássága miatt tartóztatták le?

Más oka volt. Ő nem vett részt sem a harcokban, sem a vezetésben, viszont folyamatosan gyűjtötte 56 dokumentumait: rölapokat, újságokat, egyebet, majd a gyűjteményt betette az egyetemi könyvtárba. Onnan valaki azonnal jelentette a politikai rendőrségnek. A másik súlyosabb vád az volt, hogy ő kapcsolatban állt a francia követséggel, és a követnek őszintén beszélt a magyarországi helyzetről. A követség be volt drótozva, mindent lehallgattak, és ezért került börtönbe négy vagy öt évre az amnesztiáig. Mikor kijött a börtönből, a Pest Megyei Levéltárban dolgozott, majd a 70-es évek közepén került vissza a Történettudományi Intézetbe munkatársként, ahol valaha igazgató volt. Engem 77-ben vettek fel oda segédmunkatársként, azóta ismertem személyesen.

Kosáry Domokos lassan visszakerült először a tudományos, majd a közéletbe. 1985-ben lett a Magyar Tudományos Akadémia tagja, 1990-től 1996-ig pedig az elnöke. Amikor 1999-ben őt választotta elnökévé a Magyar Történelmi Társulat, Ön lett a főtitkár.

2007 novemberéig, tíz éve bekövetkezett haláláig volt a Magyar Történelmi Társulat elnöke. Új programot nem hirdetett, anyagi helyzetünk is szerénységre intett, a tudományos ismeretek népszerűsítésében látta a fő feladatot, valamint a fővárosi és a vidéki centrumok kapcsolatának élénkítésében. 1999 nyarán elhatároztuk, hogy felújítjuk a konferenciák és vándorgyűlések régi hagyományát a különböző jelentős évfordulókhoz kapcsolódva, mellette pedig havi rendszerességgel előadássorozatot indítottunk „Múltunk kritikus kérdései” címmel. Akkoriban olyan érdeklődés kísérte, hogy szűknek bizonyult az MTA nagyterme, a média is állandóan jelen volt, a köztelevízió is gyakran felvette az előadásokat, később csökkent az érdeklődés. Viszont a másik fontos terv, a Századok folyóirat modernizálása elkezdődött ezekben az években.

***

Utóiratként – nem a 150 éves Magyar Történelmi Társulattal, hanem Kosáry Domokos személyével kapcsolatban – egy személyes élmény: a 70-es években szinte pályakezdő rádióriporterként vettem a bátorságot, és felkerestem az akkor már a tudományos intézetbe visszakerült történészt. Akkoriban egyidejűleg játszott a budapesti Nemzeti Színház Illyés Gyula Fáklyaláng című darabját, a Madách Színház pedig Németh László drámáját, az Árulót. Az elsőben Görgei Artúrt árulókét látjuk, a másikban a méltatlan vádaskodás áldozataként. Kosáry Domokost, a Görgei-ügyben legtekintélyesebb történészt kértem, hogy a két nagy író ellentétes ábrázolása között tegyen igazságot. Természetesen azt a választ és elemzést kaptam tőle, amit reméltem híres könyve alapján. A hajdani interjúért azért is hálával gondolok Kosáry Domokosra, mert azzal indult el történelmi tárgyú riportjaim, műsoraim hosszú sora. Viszont szemrehányást teszek magamnak, amiért nem kérdeztem szülővárosáról, Selmecbányáról, ahonnan 7 éves gyerekként kényszerült eljönni szüleivel, de évtizedekkel később ellátogatott.

Írta: Administrator

2017. december 12. kedd, 19:19 -

Igaz, amit válaszolt volna, a 70-es években úgysem kerülhetett volna adásba...

Fotó: Cservenka Judit/Felvidék.ma